

Αρχείο Μνημείων Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας

Δ.Βλάχος, Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

1. Σκοπιμότητα

Η διατήρηση της εθνικής ταυτότητας των λαών, που θα ζουν στον αυριανό ενοποιημένο ευρωπαϊκό χώρο, μόνο στα στοιχεία της ιστορικής και πολιτιστικής τους κληρονομιάς μπορεί να βασιστεί. Μεταξύ των συντελεστών, που συμβάλλουν στην έκφραση αυτής της κληρονομιάς, είναι και η επιστημονική διερεύνηση και προβολή των υλικών φορέων της ιστορικής μνήμης, δηλαδή των μνημείων. Ίσως γι' αυτό η προστασία και ανάδειξη των μνημείων αντιμετωπίζεται σήμερα από τις ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και γενικότερα, ως ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικοπολιτικά θέματα της εποχής μας. Κράτη και πολίτες συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο τη σημασία της διάσωσης του μνημειακού πλούτου του παρελθόντος τους.

Η λειτουργία αρχείου, στο οποίο να συγκεντρώνονται όλες οι πληροφορίες που τεκμηριώνουν τα μνημεία μιας χώρας, διευκολύνει την ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας και συμβάλει στην προστασία, στη συντήρηση και στην ανάδειξή τους. Η καταγραφή, η τεκμηρίωση και η αξιολόγηση αποτελούν προϋποθέσεις για την εκπόνηση και εφαρμογή μελετών επέμβασης και προστασίας σε μεμονωμένα μνημεία και μνημειακά σύνολα. Επιπλέον ο εντοπισμός και χαρτογραφική αρχειοθέτηση των μνημείων χρησιμεύει άμεσα στη χωροθέτηση των νέων παραγωγικών λειτουργιών στα πλαίσια αναπτυξιακών προγραμμάτων, έτσι ώστε οι σύγχρονες και μελλοντικές ανάγκες σε υποδομή παντός είδους να μην έρχονται σε σύγκρουση με την πολιτική της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως δυστυχώς έχει γίνει μέχρι σήμερα σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο.

Για μια μικρή χώρα όπως η Ελλάδα, η οποία όμως διαθέτει πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, η λειτουργία αρχείου αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Εξάλλου οι δυνατότητες που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία κατά τη συλλογή, την επεξεργασία, την αρχειοθέτηση και την ανάκτηση των πληροφοριών, καθιστούν τεχνικά και οικονομικά εφικτή τη λειτουργία ενός αυτοματοποιημένου αρχείου μνημείων με πολλές εφαρμογές.

Με αυτά τα δεδομένα, και χάρη στην οικονομική υποστήριξη του Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, ξεκινήσαμε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης σχετικό ερευνητικό πρόγραμμα, ενταγμένο στο ΠΕΠ της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Σκοπός του προγράμματος είναι να μελετηθεί το περιεχόμενο του αρχείου, η μέθοδος συλλογής των πληροφοριών, η οργάνωση των βάσεων δεδομένων, η επεξεργασία – ανάκτηση των στοιχείων και η περαιτέρω ανάπτυξη του αρχείου σε μια περιοχή της Ελλάδας, όπως είναι η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, με προοπτική όμως τη γενίκευσή του σε ολόκληρη της χώρα. Το πρόγραμμα εκτελείται με τη συνεργασία της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, της ΙΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων, της 9^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και της 4^{ης} Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων. Υπολογίζεται ότι σύντομα θα προχωρήσει η συνεργασία και με τις υπόλοιπες εφορείες της περιφέρειας.

Βασική παραδοχή στη φιλοσοφία του προγράμματος είναι ότι κάθε ιδέα για το πως πρέπει να λειτουργήσει ένα σύγχρονο αρχείο μνημείων, οφείλει, όχι μόνο να τεκμηριώνεται θεωρητικά, αλλά και να επαληθεύεται μέσω πρακτικής εφαρμογής. Γι' αυτό, στόχος της εργασίας ως συνόλου και ως επιμέρους αντικειμένων που την συνθέτουν, είναι να προσπαθήσει να δώσει εφαρμόσιμες λύσεις σε πρακτικά ζητήματα. Συνέπεια αυτής της παραδοχής είναι η επιλογή και μελέτη αντιπροσωπευτικού πειραματικού υλικού, τόσο ως προς τους τύπους μνημείων, όσο και ως προς τη χωροταξική τους κατανομή. Αυτό εξασφάλισε ένα ρεαλιστικό περιβάλλον μέσα στο οποίο εργάζεται η ομάδα που συγκροτήθηκε με παρόμοιο σκεπτικό, ώστε να συνδυάζει τη θεωρητική με την εφαρμοσμένη γνώση και πείρα. Οι κατ' αρχήν στόχοι του προγράμματος ήταν:

- η καταγραφή σε αρχείο ηλεκτρονικού υπολογιστή κάθε είδους αρχιτεκτονικού μνημείου,
- η διερεύνηση των δυνατοτήτων αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων, με σκοπό την προώθηση της επιστημονικής έρευνας και τη διευκόλυνση του έργου της προστασίας,

- η δημιουργία μοντέλου καταγραφής και οργάνωσης των βάσεων δεδομένων σε περιφερειακό επίπεδο κατά τρόπον ώστε η μελλοντική γενίκευση εφαρμογής του να οδηγήσει στο Εθνικό Αρχείο Μνημείων της χώρας.

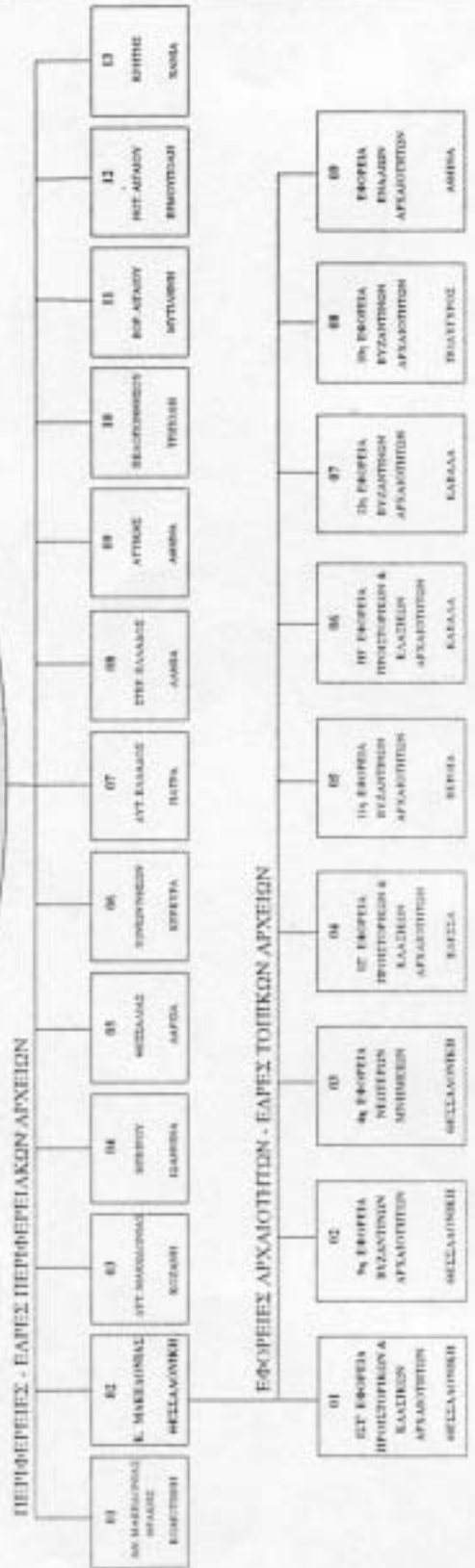
Μέχρι στιγμής έχουν περατωθεί οι αναγκαίες εργασίες υποδομής. Οριστικοποιήθηκε η μορφή των δελτίων καταγραφής των πληροφοριών, ολοκληρώθηκε η οργάνωση της βάσης δεδομένων και ήδη έχει αρχίσει η καταχώρηση, η επεξεργασία και η ανάκτηση στοιχείων. Επίσης έχει εισαχθεί στη βάση το απαραίτητο χαρτογραφικό υλικό. Η πρακτική εφαρμογή του προγράμματος άρχισε από το Νομό Θεσσαλονίκης και το πειραματικό υλικό που έχει καταχωρηθεί ανέρχεται μέχρι στιγμής σε 350 περίπου μνημεία. Υπολογίζεται ότι σύντομα η εργασία θα επεκταθεί και στους άλλους νομούς της Περιφέρειας.

2. Οργανωτική διάρθρωση

Η συγκέντρωση όλων των στοιχείων του αρχείου σε μία κεντρική μονάδα δεν αποτελεί την ενδεδειγμένη λύση στο οργανωτικό πρόβλημα. Εξαιτίας του μεγάλου όγκου και της ποικιλίας των πληροφοριών, θα προέκυπταν σοβαρές δυσκολίες, τόσο στην οργάνωση και ενημέρωσή του, όσο και στην εν γένει διαχείριση και αξιοποίησή του. Η ευελιξία και η εύκολη πρόσβαση του χρήστη στις βάσεις δεδομένων, έπρεπε να παραμείνει ως μια από τις βασικές αρετές του αρχείου. Επιπλέον είναι απαραίτητο η συλλογή του υλικού να ανατεθεί στους έχοντες πλήρη εποπτεία του χώρου και του αντικείμενου, ώστε να εξασφαλίζεται η κατά το δυνατόν μεγαλύτερη πληρότητα και να αποφεύγονται καθυστερήσεις, ελλείψεις και σπατάλη χρόνου εργασίας και οικονομικών μέσων.

Το Εθνικό Αρχείο Μνημείων λοιπόν θα μπορούσε να αποτελείται από ένα σύνολο περιφερειακών επιμέρους αρχείων που καλύπτουν ισάριθμες γεωγραφικές περιοχές της χώρας. Μια τέτοια διάρθρωση, για παράδειγμα, θα μπορούσε να βασιστεί στην ισχύουσα διοικητική διαίρεση της χώρας σε 13 περιφέρειες, όπως φαίνεται στο διάγραμμα της επόμενης σελίδας. Οι πρωτογενείς πληροφορίες, που υπάρχουν, ή παράγονται στις εφορείες αρχαιοτήτων, κανονικοποιούνται μέσω των τυποποιημένων εντύπων καταγραφής και εισάγονται στο αρχείο της αντίστοιχης περιφέρειας. Οι εφορείες μιας περιφέρειας, που έχουν άμεση πρόσβαση στο αντίστοιχο περιφερειακό αρχείο, μπορούν να συλλέγουν και να επεξεργάζονται στα υπολογιστικά τους συστήματα περισσότερα στοιχεία από αυτά που απαιτεί το αρχείο της περιφέρειας, ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους, αναπτύσσοντας έτσι μια σειρά από θεματικά αρχεία. Το σύνολο των στοιχείων των περιφερειακών αρχείων διαβιβάζεται με μαγνητικά μέσα, ή καλύτερα μέσω δικτύου, στην κεντρική μονάδα. Η κεντρική μονάδα διαχειρίζεται την υπάρχουσα σε εθνικό επίπεδο πληροφορία, εκδίδει οδηγίες και προδιαγραφές και χαράσσει τη γενικότερη στρατηγική οργάνωσης και λειτουργίας του Εθνικού Αρχείου Μνημείων. Αντικείμενο του παρόντος Ερευνητικού προγράμματος είναι η σύνταξη του αρχείου της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, ως ενός από τα επιμέρους αρχεία, που θα συγκροτήσουν αργότερα το Εθνικό Αρχείο Μνημείων της Ελλάδος. Στο υπό σύνταξη αρχείο δεν περιλαμβάνεται το Άγιον Όρος, που πρέπει να αποτελέσει ξεχωριστό αντικείμενο, λόγω της ιδιομορφίας τους και του μεγάλου πλήθους των μνημείων του.

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

3. Περιεχόμενο

Το περιεχόμενο του αρχείου είναι ο μνημειακός πλούτος της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, από τον οποίο επιλέχθηκαν για αναλυτική καταγραφή τέσσερις βασικές κατηγορίες μνημείων, δηλαδή τα μεμονωμένα μνημεία, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα αρχιτεκτονικά σύνολα και τα οικιστικά σύνολα-ιστορικά κέντρα. Τα γλυπτά, οι τοιχογραφίες, τα ψηφιδωτά, οι επιγραφές, τα νομίσματα, τα κινητά χρηστικά, λατρευτικά ή άλλα αντικείμενα κεραμικής, μεταλλοτεχνίας, επεξεργασίας ξύλου κ.α., που συνοδεύουν ένα μνημείο, καταγράφονται μόνο συνοπτικά, ώστε να ολοκληρώνουν απλώς την εικόνα του. Δεν καταγράφονται οι ιστορικοί τόποι και τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Για τη διευκόλυνση της συστηματικής καταγραφής και στη συνέχεια της μηχανογράφησης των πληροφοριών, συντάχθηκαν τέσσερις τύποι δελτίων καταγραφής που αντιστοιχούν στις τέσσερις κατηγορίες μνημείων. Επίσης σχεδιάστηκαν τα δελτία εξόδου για την ανάκτηση των πληροφοριών, δηλαδή την εμφάνιση στην οθόνη ή την εκτύπωση των στοιχείων ενός μνημείου. Επειδή το αρχείο περιλαμβάνει μνημεία όλων των τύπων και όλων των εποχών, διαφορετικής σημασίας και σε διαφορετικό βαθμό μελετημένα, τα οποία πρέπει να καταγραφούν μέσω περιορισμένου αριθμού τύπων δελτίων, υπάρχει μεγάλος αριθμός διαφορετικών ερωτήσεων, για να καλυφθούν όσο το δυνατόν περισσότερες περιπτώσεις. Έτσι τα δελτία καταγραφής αποκτούν αναγκαστικά μεγάλο όγκο, χωρίς όμως αυτό να είναι απαραίτητο για τα δελτία εξόδου. Στις δύο προηγούμενες σελίδες δίδεται ενδεικτικό απόσπασμα από το δελτίο καταγραφής μεμονωμένου μνημείου (οι δύο πρώτες από τις επτά σελίδες του δελτίου Δ₁).

Ερευνητικό Πρόγραμμα "Αρχαίο Μνημείων Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας"
ΔΕΛΤΙΟ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

Δ 1

1. ΟΝΟΜΑΣΙΑ: σημερινή
 Ονομασίες, παλαιότερες:
 Ταύτιση
 Κωδικός Αριθμός Στατιστικής Υπηρεσίας

2. ΘΕΣΗ: Περιφέρεια Νομός Επαρχία
 Πόλη/χωριό Τοποθεσία Περιοχή
 Οδός/αριθμός ΤΚ.
 Μνημείο: υπάρχον προστό μή-προστό χαμένο
 Σύγχρονο οικοδόμημα στη θέση: Υπάρχει Όχι τηλ. ()-
 Περιγραφή

3. ΑΡΜΟΔΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑ: τηλ. ()-

4. ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ / ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ: Ημερομηνία σύνταξης του παρόντος
 Όνομα Ειδικότητα
 Όνομα Ειδικότητα
 Υπηρεσία Διεύθυνση τηλ. ()-

5. ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ:
 Διατηρητέο Υπό κήρυξη Πρόταση για διατήρηση Αποχαρακτηρισμένο/Μή-διατηρητέο
 ΦΕΚ(Δ/γμα ή Απόφ.)

6. ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ: Δημόσιο Ιδιωτικό Εκκλησιαστικό
 ΝΠΔΔ ΝΠΙΔ άλλο(καθορίστε).....
 Πρόσκτηση από το Δημόσιο: Διενεργείται Μελετάται
 Στοιχεία Υποθλαίου
 Ημερολόγιο Ιδιοκτητών μέχρι σήμερα: - Συνεχίζεται σε συντημένο φύλλο

από έως όνομα τηλ. ()-
 από έως όνομα τηλ. ()-
 από έως όνομα τηλ. ()-

7. ΧΡΗΣΗ ΑΡΧΙΚΗΣ Ή ΚΥΡΙΑΣ ΦΑΣΗΣ:
 κτίριο λειψιάς μοναστηριακό κτίσμα ταφικό
 αστική κατοικία αγροτική κατοικία αγροτικής παραγωγής
 οχυρωματικό οδοποιίας ύδρευσης λιμενικό
 διοικητικό εκπαιδευτικό βιομηχανικό/βιοτεχνικό
 εμπορικό λουτρό κοινοκρήεις ψυχαγωγικό
 άλλο(καθορίστε).....

8. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΑΡΧΙΚΗΣ Ή ΚΥΡΙΑΣ ΦΑΣΗΣ:
 Παλαιολιθικό Νεολιθικό Επ. Χαλκού Επ. Σιδήρου Μινωικό Μυκηναϊκό
 Γεωμετρικό Αρχαίο Κλασικό Ελληνιστικό Ρωμαϊκό
 Υστερης Αρχαιότητας Παλαιοχριστιανικό Πρωτοβυζαντινό
 Μισοβυζαντινό Υστεροβυζαντινό Μεταβυζαντινό Οθωμανικό
 Γαβιό Αναγεννησιακό Μπαρόκ Νέοτερο Σύγχρονο
 άλλο(καθορίστε).....

9. ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΑΡΧΙΚΗΣ Ή ΚΥΡΙΑΣ ΦΑΣΗΣ:
 Ελληνική Ρωμαϊκή Σλαβική Τούρκική Εβραϊκή Αρμενική
 άλλη(καθορίστε).....

10. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΑΡΧΙΚΗΣ Ή ΚΥΡΙΑΣ ΦΑΣΗΣ:

Εθνική Ορθόδοξη Καθολική Μουσουλμανική Εβραϊκή
 άλλη(καθορίστε).....

11. ΑΝΑΣΚΑΦΗ/ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ:

Επιφανειακή έρευνα: Από _____ έως _____ Ανασκαφείς/Φορέας _____
 Δοκιμαστικές τομές: Από _____ έως _____ Ανασκαφείς/Φορέας _____

Ανασκαφή:

από _____ έως _____ ανασκαφείς _____
από _____ έως _____ ανασκαφείς _____
από _____ έως _____ ανασκαφείς _____

12. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:

Προϋπάρχοντα κτίρια στη θέση (γνωστά από: ανασκαφές=1, πηγές=2)

1. _____
2. _____

Συνεχίζεται σε συννημένο φύλλο

Χρονολογία ανέγερσης:

απόλυτη: από _____ έως _____ σχετική: από _____ έως _____
 πρώτη αναφορά στις πηγές: από _____ έως _____

Αρχιτέκτονας/κατασκευαστής:

Κτήτωρ: _____ Δαπάνη _____ Χρήση _____

Κυριότερες οικοδομικές φάσεις/ Εργασίες αποκατάστασης-σύγχρονες επεμβάσεις

2η-φάση: Από _____ έως _____ Αρχιτεκτων _____

Χρηματοδότης _____ Δαπάνη _____ Χρήση _____

Περιγραφή _____

3η-φάση: Από _____ έως _____ Αρχιτεκτων _____

Χρηματοδότης _____ Δαπάνη _____ Χρήση _____

Περιγραφή _____

Συνεχίζεται σε συννημένο φύλλο

Σύγχρονες επεμβάσεις: Από _____ έως _____ Αρχιτεκτων _____

Χρηματοδότης _____ Δαπάνη _____ Χρήση _____

Περιγραφή _____

Σύγχρονες επεμβάσεις: Από _____ έως _____ Αρχιτεκτων _____

Χρηματοδότης _____ Δαπάνη _____ Χρήση _____

Περιγραφή _____

13. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ: (να υπογραμμίσετε τις λέξεις- κλειδιά)

Αρχική φάση: _____

2η οικοδομική φάση: _____

3η οικοδομική φάση: _____

Συνεχίζεται σε συννημένο φύλλο

Σύγχρονες επεμβάσεις: _____

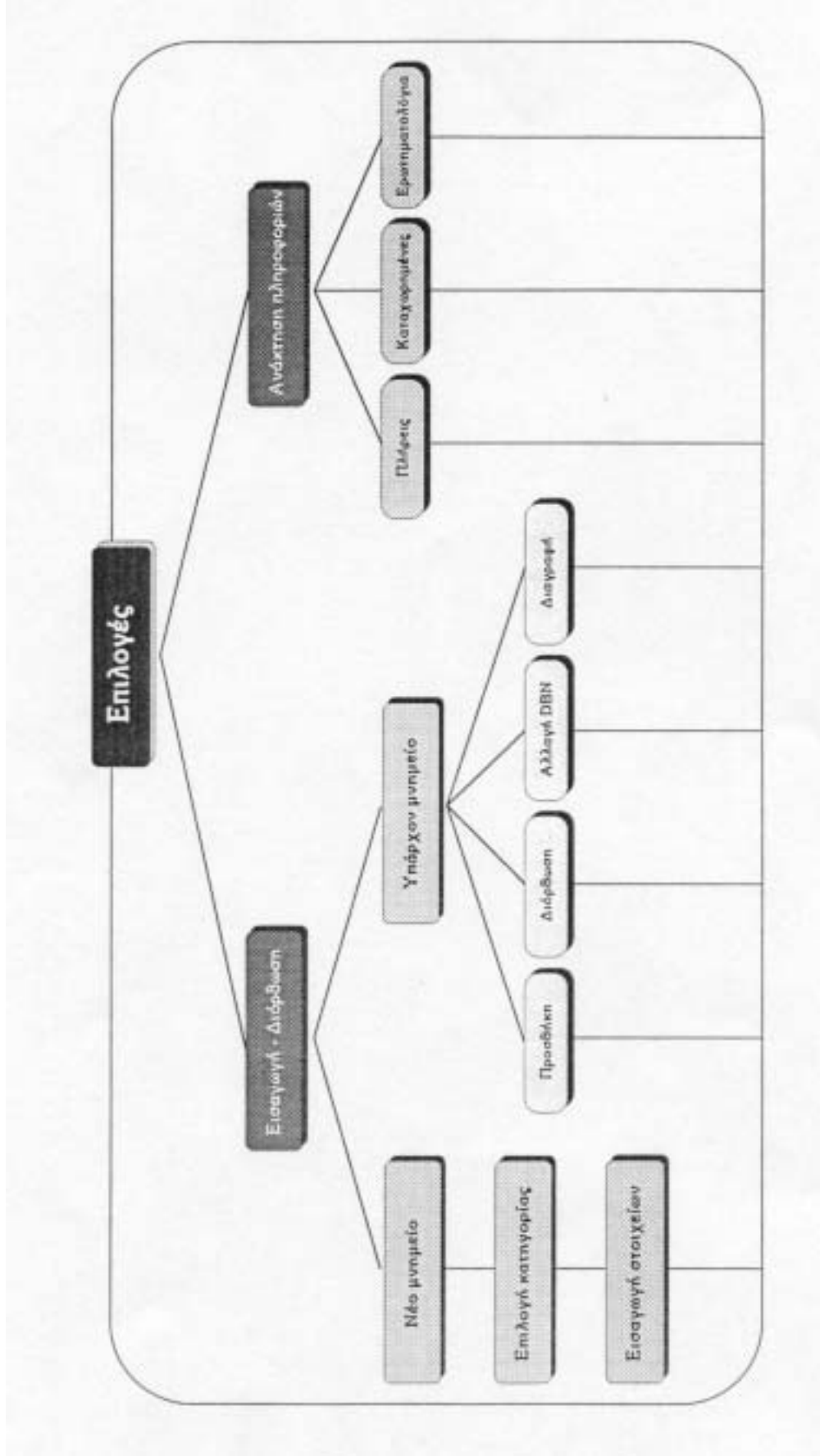
Οι πληροφορίες, που αφορούν ένα μνημείο, κατατάσσονται σε περιγραφικές και σε γεωμετρικές-γραφικές. Χωρίστηκαν σε θεματικές ενότητες, μερικές από τις οποίες επαναλαμβάνονται σε όλα τα δελτία, ενώ άλλες μοιάζουν με θεματικά συγγενείς ενότητες στα υπόλοιπα δελτία. Στις θεματικές ενότητες περιλαμβάνονται τα στοιχεία ταυτότητας του μνημείου, το νομικό καθεστώς, η διαχρονική αρχιτεκτονική ή πολεοδομική περιγραφή του, οι συνοπτικές ειδικές πληροφορίες, οι βασικές αναφορές, η περιγραφή της σημασίας του, τα στοιχεία και οι παρατηρήσεις του συντάκτη, η ημερομηνία σύνταξης και αναθεώρησης και τα τοπογραφικά στοιχεία. Στα δελτία έχουν προβλεφθεί πεδία για την καταχώριση σύντομου περιγραφικού κειμένου και τετραγωνίδια δίπλα σε προκαθορισμένες απαντήσεις από τις οποίες επιλέγεται η καταλληλότερη. Οι ομαδοποιημένες περιγραφικές πληροφορίες έχουν διαβάθμιση από τις γενικές στις ειδικές και μία κωδικοποίηση όσο γίνεται κοινή για όλους τους τύπους των δελτίων, γεγονός που διευκολύνει τη συγκέντρωση και την καταχώριση του υλικού καθώς και την ανάκτηση και επεξεργασία των πληροφοριών. Οι περιγραφικές πληροφορίες πληκτρολογούνται, ενώ οι γεωμετρικές και γραφικές πληροφορίες, δηλαδή τα σχέδια, οι χάρτες και το φωτογραφικό υλικό, επισυνάπτονται στο δελτίο και καταχωρούνται με ψηφιοποίηση ή σάρωση κατ' ευθείαν στον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Στο αρχείο καταχωρούνται μόνο βασικά σχέδια και φωτογραφίες. Για πλήρη σχεδιαστική και φωτογραφική τεκμηρίωση ο ενδιαφερόμενος παραπέμπεται στην αρμόδια υπηρεσία στην οποία φυλάσσεται το σχετικό υλικό, ή σε ειδική βάση δεδομένων που περιέχει την πλήρη γεωμετρική τεκμηρίωση του μνημείου.

4. Δομή του αρχείου

Εξαιτίας των δυνατοτήτων και της ιδιαιτερότητας του ηλεκτρονικού αρχείου, η δομή του διαφέρει από αυτή ενός συμβατικού. Ενώ δηλαδή ένα συμβατικό αρχείο ταυτίζεται ουσιαστικά με τα δελτία καταγραφής από τα οποία αποτελείται, στο ηλεκτρονικό τα δελτία είναι μόνο το μέσο καταγραφής του πληροφοριακού υλικού κατά τρόπον ώστε να υποβοηθείται η καταχώρισή του στην ενιαία ψηφιακή βάση δεδομένων, η οποία αποτελεί το καθαυτό αρχείο.

Η ψηφιακή βάση δεδομένων συγκροτείται από επιμέρους βάσεις (υποβάσεις), με σκοπό την εκμετάλλευση των ομοιοτήτων ορισμένων ενοτήτων. Η διαφοροποίηση στη σχέση ανάμεσα στα δελτία και στη βάση δεν είναι ορατή στον χρήστη του συστήματος, διότι αποτελεί «εσωτερική» αλγοριθμική λογική των προγραμμάτων διαχείρισης των δεδομένων. Η χρήση αυτής της τεχνικής είχε ως αποτέλεσμα μία σημαντική μείωση του όγκου της ψηφιακής βάσης και αντίστοιχη αύξηση στην ταχύτητα πρόσβασης του συστήματος στα δεδομένα. Το σημαντικότερο όφελος όμως είναι ότι, παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιούνται τέσσερα ξεχωριστά δελτία καταγραφής, η ψηφιακή βάση δεδομένων είναι ενιαία. Έτσι οι κατηγορίες και τα περιεχόμενα των ενοτήτων του αρχείου δεν είναι ασυσχέτιστα μεταξύ τους με συνέπεια να εξασφαλίζεται η παροχή ολοκληρωμένων πληροφοριών στο χρήστη. Για παράδειγμα, ένας αρχαιολογικός χώρος μπορεί να έχει μεμονωμένα μνημεία ή και αρχιτεκτονικά σύνολα και να αποτελεί τμήμα ενός ιστορικού κέντρου. Είναι προφανές ότι για όλα τα παραπάνω θα συμπληρωθούν τα αντίστοιχα δελτία. Ο ενδιαφερόμενος, που θα αναζητήσει στοιχεία για τον αρχαιολογικό χώρο, θα πρέπει να ανακτά άμεσα και τα στοιχεία που αφορούν τις άλλες κατηγορίες και αντιστρόφως. Αυτή η δυνατότητα εξασφαλίζεται με την απόδοση ενός ενιαίου κωδικού αριθμού σε κάθε «αντικείμενο» της κάθε κατηγορίας του αρχείου (DBN-Data Base Number). Έτσι η διαδικασία πρόσβασης στο αρχείο, είτε για εισαγωγή, είτε για ανάκτηση στοιχείων, γίνεται πολύ απλή και φιλική προς το χρήστη, όπως φαίνεται στο διάγραμμα της επόμενης σελίδας.

Σημαντική καινοτομία του αρχείου είναι η χρησιμοποίηση «λέξεων – κλειδιών» στις θεματικές ενότητες με περιγραφικό κείμενο. Ως λέξεις-κλειδιά επιλέγονται εκείνες που αποδίδουν τα βασικά χαρακτηριστικά του αντικειμένου της καταγραφής, ανάλογα με τη θεματική ενότητα. Η χρήση τους επιτρέπει την ανάκτηση συνδυασμένων πληροφοριών. Για παράδειγμα είναι δυνατόν να αναζητηθούν όλοι οι τάφοι που είναι ελληνιστικοί, έχουν θάλαμο και προθάλαμο, είναι ιωνικού ρυθμού, σώζουν γραπτή διακόσμηση και χρονολογούνται στο δεύτερο μισό του 3^{ου} αιώνα, ή οι σταυροειδείς εγγεγραμμένοι ναοί με τρούλο του 14^{ου} αιώνα, με κεραμοπλαστική διακόσμηση στην τοιχοποιία και τοιχογραφίες στον κυρίως ναό.

Οι εναλλακτικοί συνδυασμοί, που καθορίζονται από τον ενδιαφερόμενο είναι πρακτικά απεριόριστοι. Η βάση δεδομένων του αρχείου έχει δομηθεί με την πρόβλεψη, όσο αυτό ήταν δυνατό, να χρησιμοποιηθεί για μνημεία οποιασδήποτε εποχής και περιοχής της χώρας, ανεξάρτητα από διαφορές που μπορεί να έχουν ως προς την εθνολογική ή θρησκευτική τους ταυτότητα, την ταξινόμησή τους ως προς τη μορφή ή τη χρονολόγησή τους κλπ. Δίνεται έτσι η δυνατότητα στο πρόγραμμα να επεκταθεί γεωγραφικά και έξω από τα όρια της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς οι εργασίες υποδομής της καταγραφής και της μηχανοργάνωσης μπορούν να ισχύσουν και για άλλες περιφέρειες. Η σύνδεση των επιμέρους προγραμμάτων των γεωγραφικών ή διοικητικών περιφερειών μεταξύ τους θα μπορούσε προφανώς να οδηγήσει στη δημιουργία του Εθνικού Αρχείου Μνημείων.

Μεταξύ των στόχων του προγράμματος είναι η σύνδεση του περιγραφικού υλικού με το χαρτογραφικό υπόβαθρο της περιοχής στην οποία αναφέρεται το αρχείο. Ειδικότερα το χαρτογραφικό υπόβαθρο της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας που χρησιμοποιείται για τις ανάγκες του Αρχείου, συνίσταται από ψηφιακό χάρτη, στον οποίο απεικονίζονται όλα τα αντικείμενα ή ομάδες αντικειμένων που έχουν καταχωρηθεί στη βάση δεδομένων. Ο χάρτης αυτός έχει συνταχθεί με σκοπό τη θεματική απεικόνιση, μέσω κατάλληλων συμβόλων, της θέσης των μεμονωμένων μνημείων, των αρχαιολογικών χώρων, των αρχιτεκτονικών συνόλων και των οικιστικών συνόλων-ιστορικών κέντρων της περιοχής. Ως εκ τούτου δεν είναι αναγκαίο ούτε ο χάρτης, ούτε ο εντοπισμός του μνημείου σ' αυτόν να είναι ιδιαίτερα ακριβής. Άλλωστε, παράλληλα με το γενικό χάρτη, στη βάση δεδομένων υπάρχει το τοπογραφικό διάγραμμα με τη βοήθεια του οποίου είναι δυνατόν να προσδιοριστούν θέσεις και να μελετηθούν προβλήματα, που σχετίζονται με τα μνημεία με ακρίβειες που αντιστοιχούν στην κλίμακα του διαγράμματος. Έτσι τα χαρακτηριστικά του ψηφιακού χαρτογραφικού υποβάθρου του προγράμματος είναι τα εξής:

- α. Απεικονίζει την ακτογραμμή, τα όρια των νομών και το βασικό οδικό δίκτυο του συνόλου της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Τα χρησιμοποιούμενα σύμβολα εξαρτώνται από τα εθνολογικά, τα μορφολογικά, τα τυπολογικά και λοιπά χαρακτηριστικά των επιλεγμένων ή και όλων των αντικειμένων.
- β. Έχει τη δυνατότητα μεγέθυνσης τμήματος του ψηφιακού χάρτη κατά βούληση (window zooming), έτσι ώστε να γίνεται δυνατή λεπτομερέστερη μελέτη των απεικονιζόμενων θεμάτων σε επιλεγμένη κλίμακα και γεωγραφική περιοχή.
- γ. Ενημερώνεται με τα στοιχεία θέσης των διαφόρων αντικειμένων που διαβιβάζονται απευθείας από τα αντίστοιχα πεδία των τοπογραφικών – γεωδαιτικών ενοτήτων των δελτίων καταγραφής.
- δ. Εμφανίζει το γενικότερο ρυμοτομικό σχέδιο της περιοχής του αντικειμένου, εάν αυτό βρίσκεται εντός ή πλησίον αστικής περιοχής. Προς το παρόν έχει ολοκληρωθεί η καταχώρηση, στη χαρτογραφική βάση, των ρυμοτομικών σχεδίων της Θεσσαλονίκης και του Λαγκαδά.

Τα δεδομένα της ακτογραμμής, του οδικού δικτύου και των ορίων των νομών προέκυψαν από σάρωση χαρτών κλίμακας 1:100.000, χρήση προγραμμάτων μετατροπής της εικόνας σε ψηφιακή (raster to vector) και εφαρμογή καταλλήλων μετασχηματισμών συντεταγμένων. Η πολύπλοκη αυτή διαδικασία απέδωσε ακρίβεια συντεταγμένων που είναι ικανοποιητική για τη θεματική απεικόνιση των αντικειμένων του Αρχείου. Τα δεδομένα των ρυμοτομικών σχεδίων για την περιοχή της Θεσσαλονίκης προέκυψαν από ψηφιοποίηση χαρτών κλίμακας 1:25.000, ενώ τα δεδομένα των ρυμοτομικών σχεδίων για την περιοχή του Λαγκαδά προέκυψαν από ψηφιοποίηση τοπογραφικών διαγραμμάτων κλίμακας 1:1.000. Ορισμένες περιστατικές περιοχές καταχωρήθηκαν στη χαρτογραφική βάση από τα πρωτογενή δεδομένα.

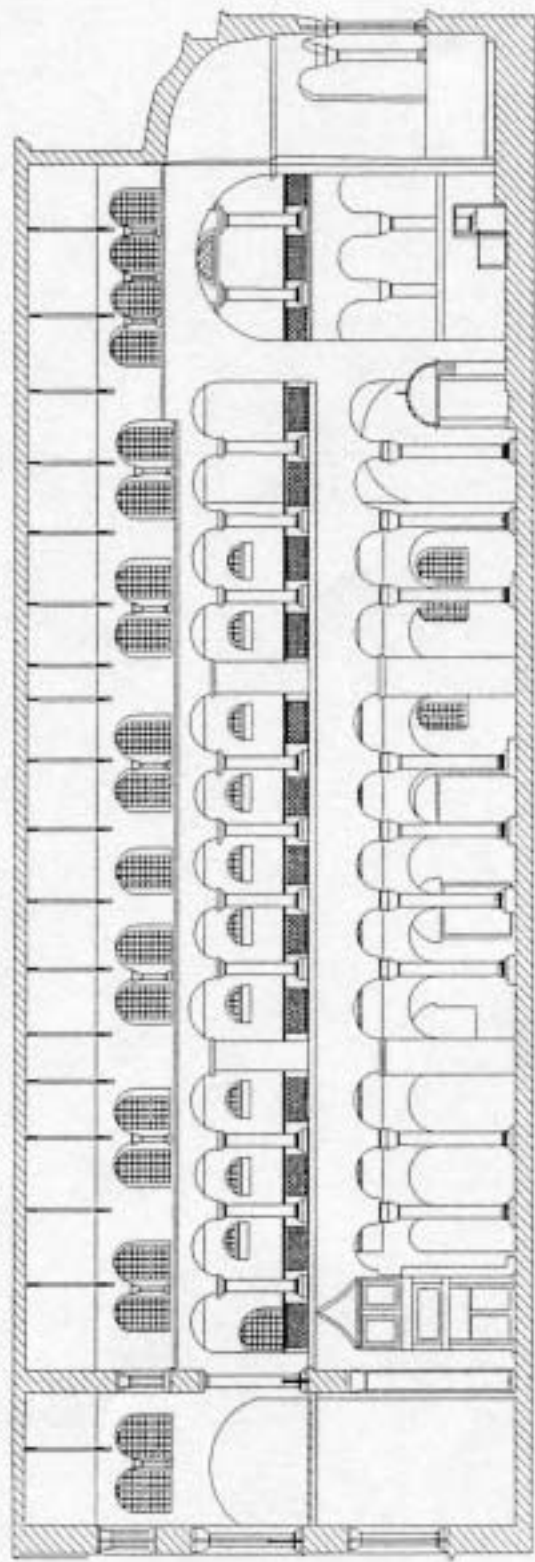
Είναι φανερό ότι η γεωμετρική ακρίβεια της χαρτογραφικής βάσης δεν είναι ενιαία. Αυτό όμως δεν ενοχλεί επειδή το παραπάνω χαρτογραφικό υπόβαθρο χρησιμοποιείται μόνο ως μέσο για τη χωροταξική απεικόνιση των μνημείων ή των θεματικών τους ενοτήτων και όχι ως διάγραμμα από το οποίο μπορούν να αντλούνται ακριβείς μετρητικές πληροφορίες. Η σύνταξη τέτοιων διαγραμμάτων αποτελεί ξεχωριστό αντικείμενο.

5. Προοπτικές ανάπτυξης

Με βάση τους στόχους του το παρόν πρόγραμμα δεν προχωρεί σε καταγραφή εξειδικευμένων πληροφοριών που αναφέρονται σε στενούς επιστημονικούς τομείς. Έτσι ειδικές πληροφορίες, που αφορούν το διάκοσμο ή τα κινητά μικροαντικείμενα ενός μνημείου, αναφέρονται απλώς στα δελτία

Καταγραφής, χωρίς βαθύτερες αναλύσεις, και εισάγονται στη βάση για λόγους πληρότητας της εικόνας του μνημείου.

ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ
ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΗ ΤΟΜΗ

0 5 10 ΜΕΤΡΑ

ΓΡΑΦΗ: Γ. Δ. Γ. ΜΑΥΛΑ, Γ. Θ.
ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1998

50

50

40

30

01

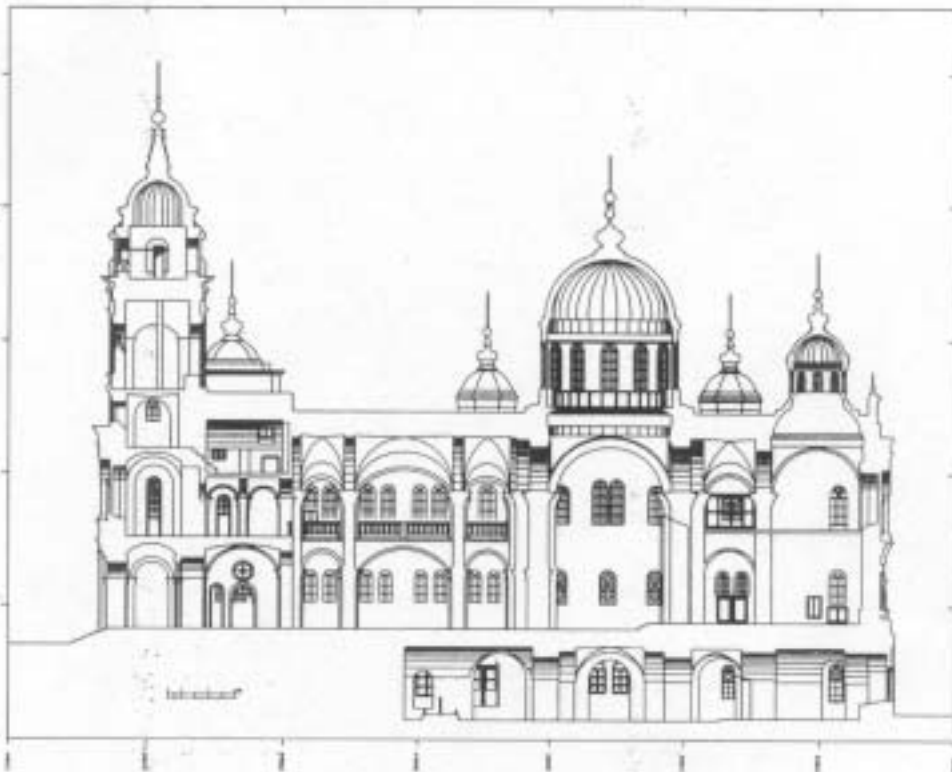
2

3

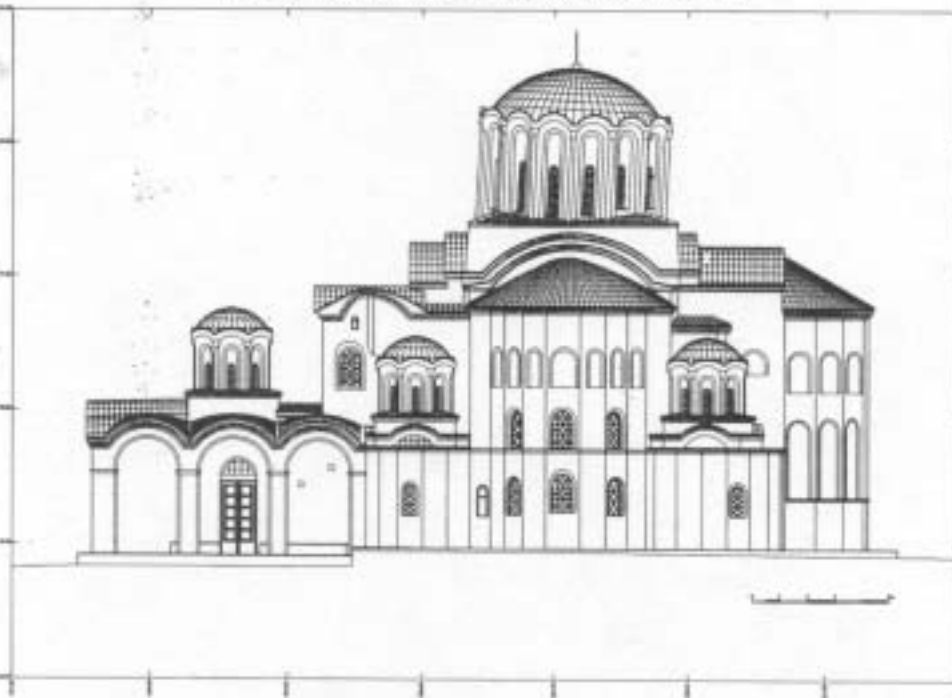
4

5

6

Κατά μήκος τομή ιερού ναού Αγίου Ανδρέα στο Άγιον Όρος

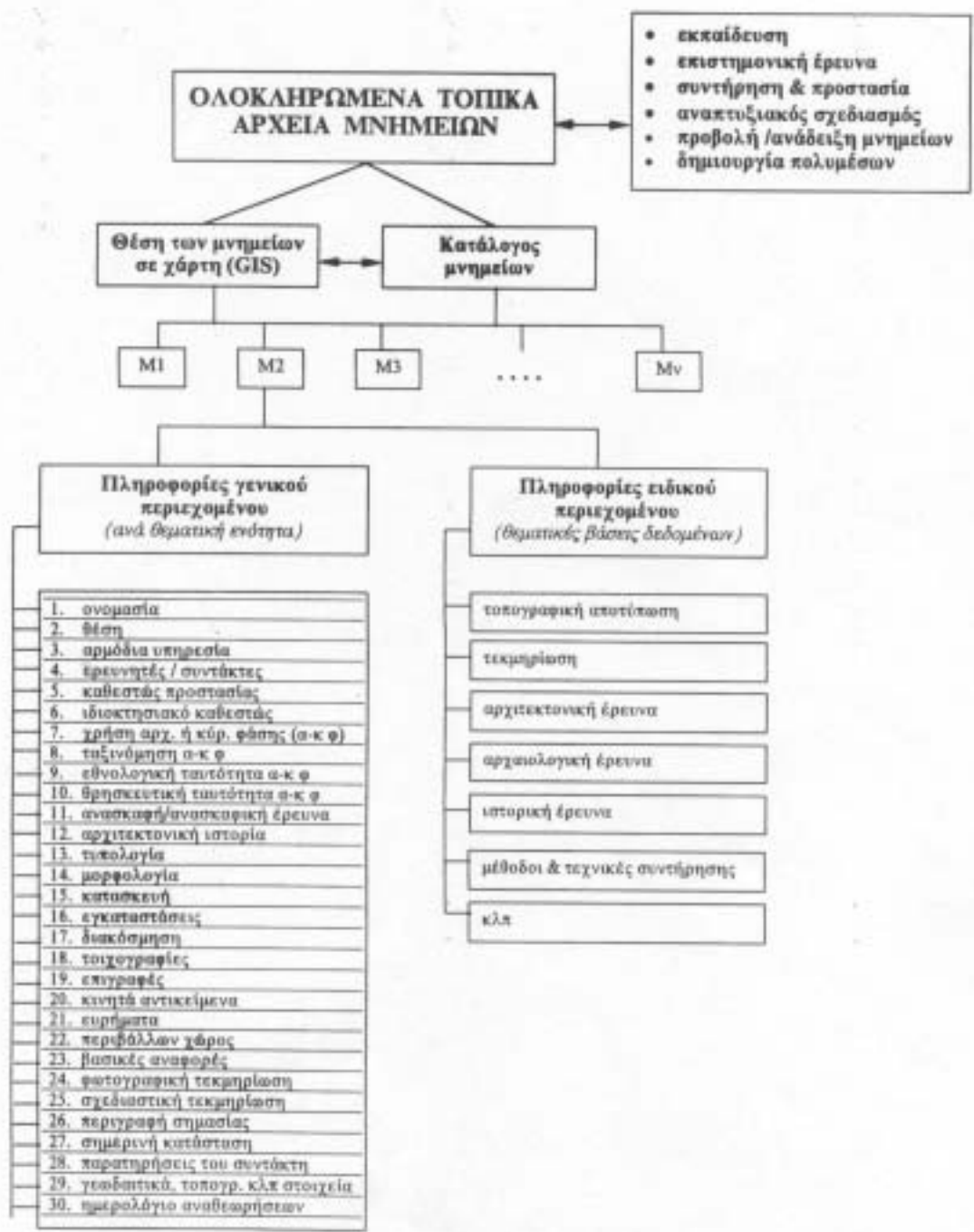

Νότια όψη ιερού ναού Προφήτη Ηλία Θεσσαλονίκης

Η συμπλήρωση και η περαιτέρω επεξεργασία παρόμοιων πληροφοριών, αποτελεί αντικείμενο άλλων ειδικών προγραμμάτων, στην ανάπτυξη των οποίων είναι προφανής η συμβολή του παρόντος προγράμματος, το οποίο παρέχει τις πρώτες απαραίτητες γενικές πληροφορίες. Θα μπορούσε έτσι να καλυφθεί ο χώρος της ζωγραφικής, των επιγραφών, των γλυπτών, των μικροαντικειμένων, των ανασκαφικών ευρημάτων, των νομισμάτων κ.λπ. Στη συνέχεια, η σύνδεση των βάσεων δεδομένων των διαφόρων προγραμμάτων μεταξύ τους, θα έδινε πολλαπλές δυνατότητες συνδυασμού των πληροφοριών. Θα μπορούσε π.χ. να αντληθεί η αρχιτεκτονική πληροφορία από το ένα πρόγραμμα και στη συνέχεια να συνδυαστεί με την επιγραφική, τη ζωγραφική κ.ο.κ. πληροφορία που προέρχεται από τα άλλα προγράμματα, ή και το αντίθετο, να ξεκινήσει δηλαδή από τις ειδικές πληροφορίες για να καταλήξει στις αρχιτεκτονικές.

Είναι φανερό το πόσο θα διευκολυνόταν το έργο της αρχαιολογικής υπηρεσίας αλλά και άλλων υπηρεσιών καθώς των ερευνητών γενικότερα.

Ανάλογη είναι η δυνατότητα ανάπτυξης βάσεων δεδομένων που θα περιέχουν την πλήρη γεωμετρική τεκμηρίωση ανά μνημείο. Στη βάση αυτή θα μπορούσε να καταχωρηθεί η πλήρης ψηφιοποιημένη αποτύπωση του μνημείου στο χώρο των τριών διαστάσεων, κατά τρόπον ώστε ο ενδιαφερόμενος να μπορεί να προμηθευτεί σχέδια κατόψεων, όψεων και τομών σε οποιαδήποτε κλίμακα, με σκοπό την εκπόνηση μελετών επέμβασης στο μνημείο, ή τη διεξαγωγή ιστορικής και αρχαιολογικής έρευνας. Στις τρεις προηγούμενες σελίδες δίνονται παραδείγματα από αποτυπώσεις μνημείων στη Θεσσαλονίκη και στο Άγιον Όρος, ενώ στην επόμενη σελίδα φαίνεται η δομή ενός ολοκληρωμένου τοπικού αρχείου. Η βάση μπορεί να χρησιμοποιεί φωτογραφικό υλικό που έχει καταγραφεί σε ταινίες video, γεγονός που συμπληρώνει την περιγραφική και τη γεωμετρική πληροφορία του αρχείου. Πέραν αυτού η περιοδική καταγραφή των στοιχείων που ορίζουν αξιόπιστα τη γεωμετρική μορφή και τη θέση στο χώρο των τριών διαστάσεων των επιμέρους τμημάτων του μνημείου με τις εξειδικευμένες σύγχρονες τοπογραφικές μεθόδους, θα επιτρέψει στο μέλλον την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, σχετικά με τη στατική συμπεριφορά του μνημείου και τα ενδεχόμενα προβλήματα ευστάθειάς του. Η χρησιμότητα παρόμοιας βάσης δεδομένων στο έργο των Αρχιτεκτόνων, των Αρχαιολόγων, των Πολιτικών Μηχανικών, των Ιστορικών Τέχνης των Αναστηλωτών κ.ά, είναι προφανής.

6. Χαρακτηριστικά του Αρχείου

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι το μηχανογραφημένο Αρχείο Μνημείων της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας έχει τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων της σύγχρονης τεχνολογίας αφενός και από τον τρόπο σχεδιασμού και δόμησης της ψηφιακής βάσης δεδομένων αφετέρου. Τα κυριότερα από τα πλεονεκτήματα αυτά είναι:

- α. Η δυνατότητα αποθήκευσης και ανάκτησης όχι μόνο περιγραφικών πληροφοριών, που αποδίδονται με κείμενο, αλλά και γεωμετρικών, τοπολογικών και μορφολογικών πληροφοριών, δηλαδή σχεδίων, χαρτών και φωτογραφιών (βλ. σελ. 17). Ο όγκος των πληροφοριών αυτών μπορεί να είναι πολύ μεγάλος, γεγονός που επιτρέπει την κάλυψη ακόμη και του συνόλου των μνημείων της χώρας. Ένας οπτικός δίσκος μπορεί να περιλάβει, κατά μέσο όρο, περίπου χίλια μνημεία.
- β. Η δυνατότητα συνδυασμού των πληροφοριών και συγκριτικής θεώρησής τους για ένα σύνολο μνημείων που μπορεί να είναι και ολόκληρο το περιεχόμενο της βάσης δεδομένων (βλ. σελ. 18).
- γ. Η ευκολία πρόσβασης στο αρχείο, ακόμη και εξ αποστάσεως μέσω δικτύου ή του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, με διαδικασίες που δεν απαιτούν ειδικές γνώσεις πληροφορικής.
- δ. Η τυποποίηση της διαδικασίας καταγραφής των στοιχείων των μνημείων και εισαγωγής τους στη βάση δεδομένων με μεγάλη ταχύτητα και ασφάλεια.
- ε. Η διαφύλαξη των πληροφοριών που θεωρούνται για οποιοδήποτε λόγο απόρρητες και για όποιο χρονικό διάστημα κρίνεται απαραίτητο.
- στ. Η δυνατότητα σύνδεσης του αρχείου με άλλες βάσεις πληροφοριών.
- ζ. Η δυνατότητα συνεχών συμπληρώσεων, βελτιώσεων και αναθεωρήσεων των στοιχείων που έχουν καταγραφεί.

Εκτός όμως από την ποικιλία και πληρότητα των πληροφοριών, την ευκολία και ταχύτητα διαχείρισής τους, την ευελιξία και ασφάλεια ολόκληρου του συστήματος, ο σχεδιασμός του αρχείου επιτρέπει ακόμη την προσέγγιση και την κατά βούληση λεπτομερή γνωριμία ενός μνημείου, μέσω μιας πορείας από το «γενικό» προς το «μερικό» ή και αντίστροφα. Χρησιμοποιώντας το χαρτογραφικό υπόβαθρο και οδεύοντας με διαδοχικές μεγεθύνσεις οδηγείται κανείς στα ιστορικά, αρχιτεκτονικά, αρχαιολογικά χαρακτηριστικά και στη βιβλιογραφική τεκμηρίωση, παράλληλα δε σε σχέδια και σε φωτογραφίες. Από τα στοιχεία αυτά, αυτούσια ή έπειτα από επεξεργασία, έχει τη δυνατότητα να παίρνει αντίγραφα. Επίσης το αρχείο αποτελεί αφετηρία για την ανάπτυξη θεματικών βάσεων δεδομένων με περιγραφικό και γεωμετρικό περιεχόμενο, οι οποίες να λειτουργούν στα πλαίσια δικτύου με σκοπό την αξιοποίηση του συνδυασμού ειδικών πληροφοριών.

ΑΡΧΕΙΟ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΟΝΟΜΑΣΙΑ: Σημερινή

ΘΕΣΗ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΝΟΜΟΣ

ΕΠΑΡΧΙΑ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

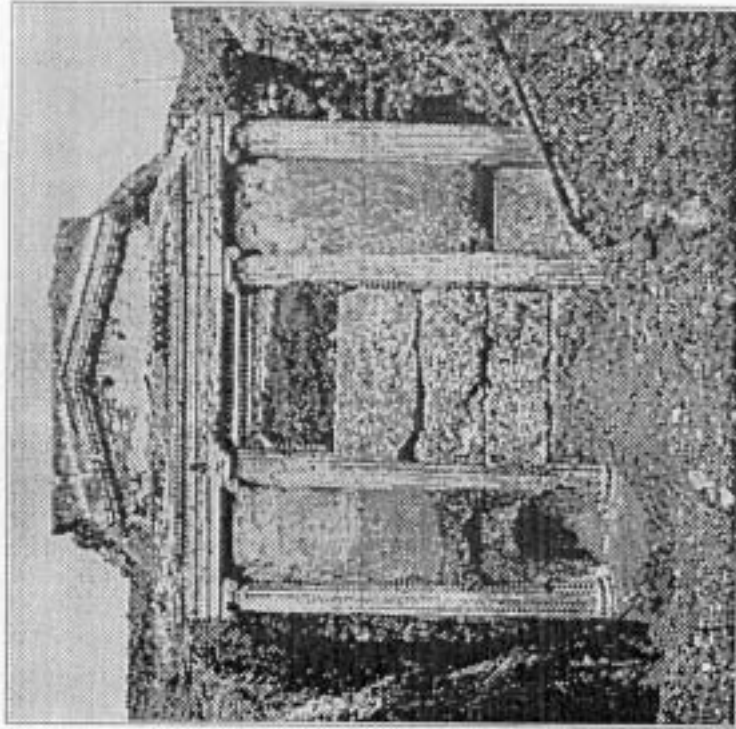
ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΘΕΣΗΣ

ΧΡΗΣΗ ΑΡΧΙΚΗΣ
ή ΚΥΡΙΑΣ ΦΑΣΗΣ

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΑΡΧΙΚΗΣ
ή ΚΥΡΙΑΣ ΦΑΣΗΣ

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΔΥΝΑΤΩΣΜΕΝΗΣ ΑΝΑΚΤΗΣΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΩΝ

ΘΕΣΗ Επαρχία Πόλη / Χωριό

ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΘΕΣΗΣ Ορεινή Λοφώδης Πεδινή Παραθαλάσσια
 Παραλίμνια Παραποτάμια Φυσικά οχυρά Στρατηγικής σημασίας Υπάρχει νερό

ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ Διατηρητέο Πρόταση για διατήρηση Μη Διατηρητέο

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ Δημόσιο Ιδιωτικό Εκκλησιαστικό ΝΠΔΔ ΝΠΙΔ

ΧΡΗΣΗ Κύριο λατρείας Αγροτική κατοικία Υδρευσης Βιομηχανικό Ψυχαγωγικό
 Μοναστηριακό Αγρ. παραγωγής Λιμενικό Εμπορικό
 Ταφικό κτίσμα Οχυρωματικό Διοικητικό Λουτρό Εκπαιδευτικό Κοινοφελές
 Λοιπή κατοικία Οδοποιίας

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ / ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΛΙΣΙΑ
 Παλαιολιθικό Μινωικό Κλασικό Παλαιοχριστιανικό Μεταβυζαντινό Μπαρόκ
 Νεολιθικό Μηκυνναϊκό Ελληνιστικό Προβυζαντινό Οθωμανικό Νεότερο
 Επ. Χαλκού Γεωμετρικό Ρωμαϊκό Μεσοβυζαντινό Γοτθικό Σύγχρονο
 Επ. Σιδήρου Αρχαϊκό Υστ. Αρχαιότητας Υστεροβυζαντινό Αναγεννησιακό

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ελληνικά Ρωμαϊκά Σλαβικά Τουρκικά Εβραϊκά

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Εθνική Ορθόδοξη Καθολική Μουσουλμανική Εβραϊκή

ΛΕΞΗΚΕΙΑ

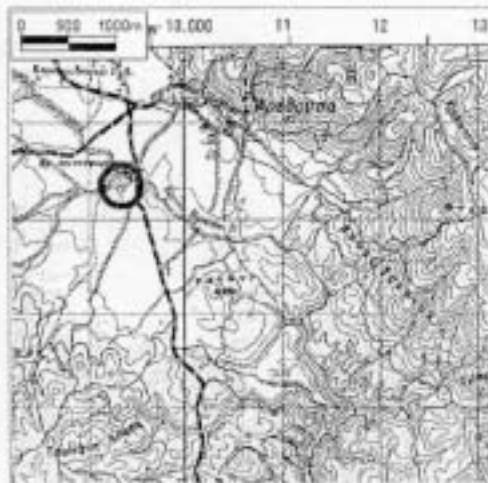
ΤΥΠΟΣ

Ο.Κ.

Οικισμός - τούμπα με επιχώσεις από το τέλος της Μέσης και την Νεότερη Νεολιθική περίοδο, καθώς και τους Βυζαντινούς χρόνους. Βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή του ναού του Αγίου Χριστοφόρου, ΝΔ από την κοινότητα Αρέθουσας, δίπλα σε ρέμα. Ο οικισμός καταλαμβάνει έκταση περίπου 100στρ. Στο κέντρο του περίπου, υψώνεται χαμηλή και εκτεταμένη τούμπα στην κορυφή της οποίας υπάρχουν επιχώσεις βυζαντινών χρόνων ύψους 1-2μ. (οικοδομικά κατάλοιπα, καταστραμμένοι τάφοι και όστρακα αγγείων), καταστραμμένες από την ισοπέδωση μεγάλου μέρους της. Τμήμα της βόρειας πλευράς της τούμπας έχει διαβρωθεί από το παρακείμενο ρέμα. Σε όλη την επιφάνεια της έκτασης που καταλαμβάνει ο οικισμός παρατηρείται μεγάλη πυκνότητα ευρημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ι. Δ. Γραμμένος-Μ. Μπέσιος, (υπό έκδοση), Από τους προϊστορικούς οικισμούς της Κεντρικής Μακεδονίας

Απόσπασμα (σε σκίρυνση) από χάρτη 1:50000 Γ.Υ.Σ. (ΣΤΑΥΡΟΣ)

Απόσπασμα (σε σκίρυνση) από διάγραμμα 1:5000 Γ.Υ.Σ. (3473.6 /Κ.Φ.Χ. 40 45', -0 15')

Φωτογραφία

Τέλος το αρχείο επιτρέπει την έκδοση πληροφοριακού τεύχους ανά γεωγραφική περιοχή (ανάλογα με το πλήθος των μνημείων που συγκεντρώνει) με ποικίλες και ιδιαίτερα χρήσιμες εφαρμογές, το οποίο να περιλαμβάνει γενικό χάρτη της ευρύτερης περιοχής του μνημείου, λεπτομερέστερη χαρτογραφική απεικόνιση της στενότερης περιοχής, μία φωτογραφία του μνημείου και σύντομη περιγραφή του (λήμμα). Το υλικό αυτό εκτυπώνεται αυτομάτως (βλ. σελ. 19).

Είναι προφανής η χρησιμότητα ενός αρχείου μνημείων για την Ελλάδα. Η λειτουργία του μπορεί να υποστηρίξει πολλές εφαρμογές, οι οποίες κλιμακώνονται από την επιστημονική έρευνα και την προστασία των μνημείων, μέχρι την ανάδειξη και προβολή τους στα πλαίσια προγραμμάτων ανάπτυξης του τουρισμού. Η ολοκλήρωση του Αρχείου Μνημείων της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας ως έργου «πιλότου», θα εμπλουτίσει την πείρα που ήδη αποκτήθηκε και θα βελτιώσει τις μεθόδους και τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν, ώστε η γενίκευση της εφαρμογής τους στα πλαίσια του Εθνικού Αρχείου Μνημείων να δώσει αποτελέσματα αντάξια της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας.